

'Het hoofd boven water houden...'

*De stimuleringsregeling zwemvaardigheid 2002 – 2005
geëvalueerd*

Conclusies en aanbevelingen van de Stuurgroep

Zwemvaardigheid (1)

en

Beknopte samenvatting van het eindrapport

Augustus 2005

(1) het complete eindrapport is verkrijgbaar bij het NISB

1. Intro

'de stimuleringsregeling zwemvaardigheid 2002-2005 geëvalueerd'

In opdracht van het Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen (NISB) heeft aXXio de evaluatie van de stimuleringsregeling zwemvaardigheid 2002 – 2005 opgezet en uitgevoerd. Het eindrapport *'Het hoofd boven water houden...'* is medio juli 2005 aangeboden aan het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW). Op verzoek van de stuurgroep¹ is deze samenvatting van het eindrapport gemaakt om besluitvorming te vergemakkelijken.

Na een korte introductie volgen eerst de conclusies en aanbevelingen van de stuurgroep en vervolgens een korte samenvatting van het rapport. Voor meer informatie wordt verwezen naar het complete eindrapport.

2. Uitgangspunten en aanpak

'boven water halen!'

Van de 36 door het Ministerie van OCW geselecteerde en uitgenodigde gemeenten zijn er 35 aan de slag gegaan met de stimuleringsregeling zwemvaardigheid. Kenmerkend voor de gemeenten is dat ze allen een gemeentelijk onderwijsachterstandenbeleid (GOA) voeren, en vallen in de categorie "grotere gemeenten in Nederland", inclusief de vijf grote steden Amsterdam, Rotterdam, 's Gravenhage, Utrecht en Eindhoven. Schoolzwemmen wordt aangeboden door 26 van deze gemeenten (74%). Tijdens de pilot 2002-2005 is bij twee gemeenten het schoolzwemmen afgeschaft. Bij twee andere gemeenten stopt het schoolzwemmen na de pilot.

Voor de pilot is de volgende *doelstelling* gehanteerd:

Het vergroten van het inzicht in de effecten van maatregelen om de zwemvaardigheid van kinderen te verbeteren teneinde op adequate wijze politieke besluitvorming over de toekomst van de stimuleringsregeling zwemvaardigheid te kunnen laten plaatsvinden.

Bovenstaande doelstelling is vertaald in de volgende *vraagstelling*:

Welke effecten op de zwemvaardigheid van kinderen in de basisschooleeftijd kunnen worden vastgesteld als gevolg van de genomen maatregelen binnen de stimuleringsregeling zwemvaardigheid?

¹ In de Stuurgroep Zwemvaardigheid hebben zitting; ministerie van OCW, ministerie van VWS, ministerie van BZK, Nederlands Instituut voor lokale Sport & Recreatie (LC), Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG), Koninklijke Nederlandse Zwembond (KNZB), Nationale Raad Zwemdiploma's (NRZ) en Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen (NISB)

3. Conclusies

Wat is uit dit onderzoek gebleken? De belangrijkste conclusies op een rij.

1. Over de periode van de pilot beschikken ongeveer 53.500 van de 60.000 leerlingen in groep 8 bij de 35 onderzochte gemeenten over minimaal het zwemdiploma A (89%).
2. Via de (school)zwemvangnetten zijn meer dan 5.750 A diploma's behaald
3. Ongeveer 60% van de niet zwemvaardige kinderen bij uitstroom basisschool bevindt zich binnen de gemeenten met meer dan 200.000 inwoners (n=5).
4. Als vuistregel geldt dat in gemeenten met minder dan 200.000 inwoners gemiddeld 5 tot 10 kinderen per 10.000 inwoners niet zwemvaardig zijn bij het verlaten van de basisschool. In gemeenten met meer dan 200.000 inwoners verlaten gemiddeld 15 tot 20 kinderen per 10.000 inwoners de basisschool zonder diploma.
5. Er is een duidelijke relatie gevonden tussen zwemvaardigheid en het leerlinggewicht 1,9. Kinderen van allochtone ouders met een laag opleidings- en beroepsniveau zijn doorgaans het minst zwemvaardig. Hoe meer 1,9 leerlingen hoe hoger het aandeel niet zwemvaardige kinderen. Het leerlinggewicht 1,9 is dus een goede voorspeller van de te verwachten problematiek met betrekking tot het niet zwemvaardig zijn.
6. De aangetroffen registratiesystematiek varieert per gemeente. Het ontbreekt tot dusver op landelijk niveau aan actuele en betrouwbare zwemvaardigheidsgegevens.
7. Doorgaans ontbreekt het aan een systematiek om het effect van voorlichtingscampagnes te meten.

4. Aanbevelingen

Aan de hand van de uitkomsten van het rapport en de bevindingen tijdens de pilotperiode, heeft de onderzoeker de volgende aanbevelingen geformuleerd, waarmee op adequate wijze politieke besluitvorming over de toekomst van de stimuleringsregeling kan plaatsvinden.

De stuurgroep kan zich grotendeels in deze aanbevelingen vinden.

De aanbevelingen worden gedaan in het licht van waar het in de regeling om te doen is: méér, zo niet alle kinderen voldoende zwemvaardigheid te laten bezitten bij

het verlaten van de basisschool. Hoewel (school)zwemmen in een veel breder perspectief gelegitimeerd en gemotiveerd kan worden gaat het hier dus alleen om het al dan niet zwemvaardig zijn. De aanbeveling is erop gericht dat er in Nederland meer 'diploma A' gehaald kan worden uit de te nemen maatregelen. Het resultaat kan ten opzichte van wat nu bekend is verder verbeterd worden!

Aanbeveling 1.

Aanbevolen wordt om de gemeenten in Nederland blijvend te stimuleren om de zwemvaardigheid van basisschoolleerlingen in Nederland te bevorderen door per 1 januari 2006 een vervolgregeling aan te bieden. Voor deze vervolgregeling worden de volgende tips en aandachtspunten meegegeven:

- de regeling openstellen voor gemeenten met een relatief groot aandeel 1,9 leerlingen
- de gemeenten een officiële aanvraag laten indienen met inbegrip van een nulmeting, een plan van aanpak, concreet meetbare doelstellingen en de wijze van monitoren van de effecten
- aanbieden van een basissubsidie met een aanvullende subsidie d aan de hand van het aantal 1,9 leerlingen volgens de meest recente en beschikbare telling per 1 oktober
- co-financiering toepassen omdat het een stimuleringsmaatregel betreft
- de registratiesystematiek sturen, bepalen en opnemen in de nieuwe regeling
- een minimale looptijd van 3 jaar instellen

Aanbeveling 2.

Aan gemeenten die schoolzwemmen aanbieden wordt sterk aanbevolen om de effectiviteit van het schoolzwemprogramma te beoordelen en de volgende maatregelen te overwegen:

- toepassen van de differentiatiemaatregel (schoolzwemmen op maat)
- frequentie van het aantal lesmomenten bij schoolzwemmen omlaag brengen en de enkele lestijd opvoeren
- navangnet aanbieden met diplomagarantie

Aanbeveling 3.

Aan gemeenten die geen schoolzwemmen aanbieden wordt aanbevolen om een georganiseerd vangnet aan te bieden.

Aanbeveling 4.

In *bestaande* (voorlichtings)trajecten voorlichting als vast programmaonderdeel opnemen over het leren zwemmen en bij die voorlichting een concreet aanbod doen (gratis leskaart, oriëntatieles, bezoek en rondleiding zwembad):

- consultatiebureaus (0 tot 4 jaar)
- GGD via schoolarts (5/6 jarigen)
- inburgering oudkomers
- inburgering nieuwkomers
- oudereducatie in relatie tot voor- en vroegschoolse educatie

Aanbeveling 5.

Voorlichting over het belang van leren zwemmen en de organisatie van het zwemaanbod opnemen in de informatievoorziening aan ouders en opvoeders, bijvoorbeeld in de schoolgids en de schoolinformatiebulletins.

Aanbeveling 6.

Deelnemende gemeenten moeten een goede registraties aanleggen. Dat betekent:

- uitvoering geven aan een jaarlijkse schoolbrede inventarisatie van de zwemvaardigheid in de basisschoolgroepen 3 tot en met 8 aan het begin van ieder schooljaar
- het separaat meten van de zwemvaardigheid bij het speciaal basisonderwijs (voor deze groep bestaat een afzonderlijke rijksregeling)
- het in kaart brengen van de instroom-, doorstroom- en uitstroomgegevens van het schoolzwemmen en publicatie daarvan in jaarverslagen
- daar waar schoolzwemmen wordt aangeboden bij voorkeur ook het al dan niet zwemvaardig zijn registreren in het verplichte leerlingvolgsysteem van de school
- het afzonderlijk registreren van de vangnetten en deze loskoppelen van de registratie van het schoolzwemmen
- het afzonderlijk registreren van de effecten van voorlichtingsactiviteiten
- de gevolgen van voorlichtingsactiviteiten monitoren bij de particuliere zwemlessen (inschrijving, wachtlijst)

Aanbeveling 7.

Het landelijk jaarlijks in kaart brengen en monitoren van de zwemvaardigheidsgegevens op basis van een uniforme registratiesystematiek bij de gemeenten, via het (verplichte) leerlingvolgsysteem van de scholen of via landelijk onderzoek. Op dit moment ontbreekt het aan deze gegevens. Hier ligt een taak voor de Nationaal Platform Zwembaden/Nationale Raad Zwemdiploma's (NPZ/NRZ) om uitvoering te geven aan de gewenste structurele landelijke registratie.

En zo houden we het hoofd boven water!

Samenvatting van het rapport

1. Uitgangspunten en methodiek

Van de 36 door het Ministerie van OCenW geselecteerde en uitgenodigde gemeenten zijn er 35 aan de slag gegaan met de stimuleringsregeling zwemvaardigheid. Kenmerkend voor deze gemeenten is dat ze allen een gemeentelijk onderwijsachterstandenbeleid (GOA) voeren en vallen in de categorie "grotere gemeenten in Nederland". Ook de vijf grote steden Amsterdam, Rotterdam, 's Gravenhage, Utrecht en Eindhoven met meer dan 200.000 inwoners zijn vertegenwoordigd. Van de 35 deelnemende gemeenten bieden er 26 schoolzwemmen aan (74%). Tijdens de pilotperiode 2002-2005 is bij twee gemeenten het schoolzwemmen afgeschaft. Bij twee andere gemeenten stopt het schoolzwemmen na de pilot.

In de pilot is de volgende *doelstelling* gehanteerd:

Het vergroten van het inzicht in de effecten van maatregelen om de zwemvaardigheid van kinderen te verbeteren teneinde op adequate wijze politieke besluitvorming over de toekomst van de stimuleringsregeling zwemvaardigheid te kunnen laten plaatsvinden.

Bovenstaande doelstelling is vertaald in de volgende *vraagstelling*:

Welke effecten op de zwemvaardigheid van kinderen in de basisschoolleeftijd kunnen worden vastgesteld als gevolg van de genomen maatregelen binnen de stimuleringsregeling zwemvaardigheid?

Om de in dit onderzoek gehanteerde doelstelling te bereiken is gekozen voor zowel een kwantitatieve als een kwalitatieve onderzoeksmethode. Allereerst zijn de gemeenten onderworpen aan een schriftelijke vragenlijst. De vragenlijst bestond uit zowel gesloten als open vragen. Na een eerste analyse van de kwantitatieve gegevens zijn gemeentelijke verantwoordelijken en/of uitvoerders benaderd om ontbrekende gegevens aan te vullen en ingevulde gegevens zonodig te corrigeren of te verduidelijken. Het betrof telefonische interviews waarbij het gesprek aan de hand van aandachtspunten werd gestructureerd. De gegevens zijn ingevoerd en verwerkt met behulp van het programma Statistical Package for the Social Sciences (SPSS). Het onderzoek is in de eerste helft van 2005 uitgevoerd.

2. Resultaten

'interventies en hun effect'

De gemeenten hebben een viertal maatregelen genomen, te weten:

1. aanpassen van het schoolzwemaanbod
2. opzetten van (school)zwemvangnetten
3. opzetten van voorlichting aan ouders en opvoeders
4. opzetten of aanpassen van het registratiesysteem

Achtereenvolgens treft u per maatregel een beschrijving van de gewijzigde aanpak en het effect daarvan op de zwemvaardigheid ofwel het zwemdiplomabezit.

Ad. 1. Aanpassen van het schoolzwemaanbod (n=26)

Bij het schoolzwemmen zijn drie typen maatregelen genomen:

- inzet van extra zweminstructeur(s) / lesgeven aan kleinere groepen (n=18, 69%)
- verruiming van de lestijd en/of frequentie van het schoolzwemmen (n=5, 19%)
- differentiatie van het schoolzwemaanbod (n=10, 38%)

Het effect van de afzonderlijke interventies is door de deelnemende gemeenten niet gemeten. Daardoor zijn wetenschappelijk uitspraken over het rendement van de maatregelen niet mogelijk. Niet wetenschappelijk kan gesteld worden dat van de differentiatiemaatregel het meest wordt verwacht. Daar zijn bij enkele gemeenten ook aanwijzingen voor gevonden. Bij deze maatregel krijgen achterstandsscholen met een relatief hoog percentage 1,9 leerlingen ten opzichte van de andere scholen een uitgebreider schoolzwemaanbod. Soms gaat deze uitbreiding ten koste van het schoolzwemaanbod aan de scholen met een hoog percentage zwemvaardige kinderen. Op deze manier kan de maatregel kostenneutraal of met een minimale investering doorgevoerd worden.

Ad. 2. Opzetten van (school)zwemvangnetten

Het meest zichtbare en tastbare resultaat is geboekt met de (school)zwemvangnetten. Er zijn vijf typen vangnetten aangetroffen. In tabel 3.1 treft u een overzicht aan.

Tabel 3.1 Overzicht van aangetroffen (school)zwemvangnetten

(School)zwemvangnetten	Omschrijving
1. Voorvangnet	Een schoolzwemvangnet onder schooltijd, dat beoogt kinderen watervrij te maken ten behoeve van een verbeterd instroomniveau bij aanvang van het basis schoolzwemprogramma
2. Navangnet	Een schoolzwemvangnet onder schooltijd dat na het basis schoolzwemprogramma wordt aangeboden voor de dan nog niet zwemvaardige kinderen (meegaan met het reguliere schoolzwemmen)
3. Georganiseerd vangnet	Een zwemvangnet dat op een specifieke plaats, dag en tijd wordt aangeboden buiten schooltijd (doorgaans aansluitend) aan de niet zwemvaardige kinderen
4. Vrij vangnet	Een zwemvangnet dat buiten schooltijd wordt aangeboden, zonder dat de specifieke plaats, dag en tijd zijn vastgesteld. Doorgaans instroom in de particuliere zwemlessen
5. Doelgroepvangnet	Een zwemvangnet voor een bepaalde doelgroep (met een hoog percentage niet zwemvaardige kinderen) dat soms onder schooltijd en soms buiten schooltijd wordt aangeboden, waarbij rekening wordt gehouden met cultureel religieuze achtergronden

Het navangnet en het georganiseerde vangnet zijn het meest toegepast en blijken tevens de meest effectieve vangnetten te zijn. In tabel 3.2 zijn de resultaten per vangnet weergegeven. Daarbij dient opgemerkt te worden dat Rotterdam en Utrecht niet in staat waren de afzonderlijke vangnetresultaten in kaart te brengen. In totaal zijn via de (school)zwemvangnetten ruim **5.750 A diploma's** behaald (in verschillende basisschooljaargroepen).

Tabel 3.2 Totalen per vangnet naar uitgenodigd, deelname en het aantal behaalde A diploma's

	Voorvang net	Navangnet	Vrij Vangnet	Georgani- seerd Vangnet	Doelgroep Vangnet
Uitgenodigd	*	9.639	2.177	6.011	228
Deelgenomen	1.238	5.959	731	2.888	203
Deelnamepercentage	nvt	62%	34%	48%	89%
A diploma	nvt	3.737	393	1.564	62
Percentage A t.o.v.					
- deelgenomen	nvt	63%	54%	54%	31%
- uitgenodigd	nvt	39%	18%	26%	27%

* niet te bepalen als indicator voor het deelnamepercentage (één gemeente heeft bijvoorbeeld via een proefles voor alle leerlingen van groep 3 een selectie gemaakt van niet watervrije kinderen die voor het voorvangnet in aanmerking kwamen)

Ad. 3. Opzetten van voorlichting aan ouders en opvoeders

In de stimuleringsregeling zwemvaardigheid is specifiek gevraagd aan gemeenten voorlichting te geven aan ouders van niet zwemvaardige kinderen. Doel van de voorlichting is uiteraard de ouders ertoe te bewegen naar de zwembaden te gaan (lees de verantwoordelijkheid te nemen) om:

- zelf mee te doen aan zwemactiviteiten (allochtonen zwemmen, ouder & kind zwemmen)
- de kinderen in te schrijven bij de particuliere zwemlessen
- de kinderen op te geven voor de zwemvangnetten of andere zwemactiviteiten

Dit alles moet leiden tot een verbeterde zwemvaardigheid onder basisschoolleerlingen.

De gemeenten hebben dit opgepakt. Hun aanpak bestaat uit één of een combinatie van de onderstaande twee sporen:

1. er is voorlichtingsmateriaal ontwikkeld zoals folders, posters, video's en beschikbaar gesteld en/of verspreid onder diverse instellingen (passieve voorlichting)
2. er is face-to-face voorlichting gegeven aan ouders (actieve voorlichting via inburgering oudkomers, inburgering nieuwkomers en voor- en vroegschoolse educatie / oudereducatie)

Ongeveer driekwart van de gemeenten heeft voor de uitwerking van spoor één gekozen en ongeveer eenderde (ook nog) voor spoor twee.

Het effect van voorlichting kan niet bepaald worden. Bij de meeste gemeenten wordt het niet gemeten en bij een klein aantal gemeenten moet het effect nog bepaald worden en is alleen de nulsituatie bekend.

Ad. 4. Opzetten of aanpassen van het registratiesysteem

In de onderhavige regeling wordt verlangd dat gemeenten een registratiesysteem aanleggen voor de niet zwemvaardige leerlingen die in aanmerking komen voor een zwemvangnet. De registratie en metingen moeten inzicht geven in de beginsituatie (nulmeting) en de opbrengsten in termen van diplomabezit (effectmeting). Met andere woorden: de gemeenten moeten de effecten van hun interventies kunnen aantonen.

De meeste gemeenten hebben een bestaand registratiesysteem aangepast en/of er een registratiesysteem aan toegevoegd. Bij een aantal gemeenten (doorgaans zonder schoolzwemmen) is een nieuw registratiesysteem opgezet. In de kern zijn drie typen registraties of combinaties daarvan aangetroffen:

- registratie van instroom en uitstroom schoolzwemmen (bestaand registratiesysteem)
- registratie van de zwemvaardigheid van enkele of alle basisschoolgroepen (1 t/m 8)
- registratie van (school)zwemvangnetresultaten

Aan de gemeenten is ten behoeve van dit onderzoek gevraagd zoveel mogelijk gedetailleerde informatie over de zwemvaardigheid te verstrekken. Van een aantal gemeenten is die informatie in eerste instantie niet verkregen. Bij het telefonisch contact is vervolgens om de gegevens gevraagd. In een aantal gevallen bleek het toch lastig te zijn de informatie te bemachtigen. Het was nog niet helemaal af, of de gegevens bleken incompleet of niet beschikbaar. Soms bleken de metingen (toch) niet identiek te zijn (n=11). Een aantal gemeenten kon slechts één registratie overhandigen. Door de grote diversiteit en variatie was het niet eenvoudig de juiste (vergelijkbare) gegevens te destilleren. In tabel 3.3 een overzicht van de aangetroffen variaties.

Tabel 3.3 Aangetroffen variaties en verschillen in de registratiesystematiek.

Variatie in...	Variaties...
type meting	<ul style="list-style-type: none">- schoolzwemregistratie (via zwembaden)- (school)zwemvangnetregistratie (via zwembaden)- registratie schoolbreed (via school)
aantal metingen	<ul style="list-style-type: none">- één, twee en/of drie
meetmoment	<ul style="list-style-type: none">- lopende het jaar of aan het begin en aan het einde van het schooljaar
(doel)groep	<ul style="list-style-type: none">- alleen de groepen van de basisschool die deelnemen aan schoolzwemmen (instroom- en uitstroomgegevens)- één, enkele of alle groepen van de basisschool via een schoolbrede inventarisatie- alle scholen (inclusief speciaal onderwijs) of alleen regulier en bijzonder onderwijs (zonder speciaal onderwijs)
wat meten	<ul style="list-style-type: none">- geen A ten opzichte van totale groep of geen diploma, A, AB, ABC- relatie met mogelijke achtergrondvariabelen zoals type school (openbaar, bijzonder, regulier, speciaal, achterstandsschool) leeftijd, leerlinggewicht en sekse
kwaliteit en vergelijkbaarheid	<ul style="list-style-type: none">- de metingen zijn binnen een aantal afzonderlijke gemeenten aangepast (en dus zijn nulmeting en effectmeting niet te vergelijken)

	- één of meerdere metingen zijn vaak incompleet (hoge non-respons, waardoor onbetrouwbaar)
meetinstrument	- enquête / vragenlijst - excelbestand (digitaal inventariseren) - enquêteurs (bezoek scholen voor inventarisatie) - telefoon

Uit de registraties en gegevens blijkt dat bij de 35 gemeenten **ongeveer 89% van de leerlingen zwemvaardig is bij verlaten van de basisschool (lees in bezit van minimaal het zwemdiploma A)**. Omdat voor het speciaal onderwijs het schoolzwemmen onder de reguliere bekostiging valt is deze groep buiten beschouwing gelaten.

Het registreren van de zwemvaardigheid blijft hoe dan ook een punt van zorg en aandacht.